
KALMÁR JÁNOS

BUDA 1686. ÉVI VISSZAFOGLALÁSA ÉS HISPÁNIA

A Buda 1686. évi visszavívásában részt vett hispániai katonák közül alig néhánynak ismertjük a nevét. Don Felix de Astorga volt e távról érkezett önkéntesek parancsnoka. Soraikban harcolt Avilafuente márki, Juan Manuel Diego López de Zuñiga, Bejar hercege – akit Veja, ill. Vescar néven is említettek, és akiről tudjuk, hogy életét vesztette az ostrom során¹ –, továbbá Castel Moncajo márki, Almeida, Don Rodrigo de los Henares lovassági kapitány, Lorena, Moreno, Don Juan Francisco Manrique, Antonio Mendoça, Llaneres márki, Olocou gróf, Leganes márki, Don Matheo Morón, valamint a szintén hősi halált halt, családja aragóniai ágából származó Piccolomini herceg, Pedro González tüzmeister, de Valero márki, Don Gaspar de Zúñiga és Escalona hercege is, akik mindhárman megsebesültek Buda alatt. Egy részüknek csupán a családneve maradt ránk, mint Cano, Ursello, Serveorto vagy Rebolledo esetében. Úgy tudjuk, hogy a spanyolok vesztesége főként a július 13-ai sikertelen ostrom alkalmával volt különösen jelentős.²

Kérdés, hogy miként kerültek ide ezek a katonák Európa Budától oly távoli szegletéből. Hiszen a spanyol uralkodó nem volt abban a helyzetben, hogy reguláris segélycsapatokat küldjön, mint a lengyel király vagy némelyik német fejedelem.³ II. Károly nemhogy katonát nem adott unokafivére, a császár vállalkozásához, hanem még a Brandenburg által I. Lipótnak átengedett 300.000 tallért sem váltotta meg. A spanyol király nem áldozott tehát családjának, a Habsburgok másik ágának török elleni vállalkozására, de még csak kezességet sem volt hajlandó vállalni a bécsi kormányzat által spanyol kereskedőktől felveendő kölcsönökért. Hasonlóképpen füstbe mentek a császári udvarnak a spanyol egyházi tizedek megszerzéséhez fűzött reményei is: az onnan várt 600.000 forint helyett csupán alig néhány ezer tallér érkezett a spanyol katolikus egyháztól.⁴

II. Károlyt azonban a pénzhiányon kívül a Bourbon–Habsburg rokonság alapján trónjára áhítozó XIV. Lajos francia király is szorongatta. (A Napkirály,

---

1 Emlékére egy tetteit dicsőítő szonettgyűjtemény jelent meg talán még 1686-ban, a nagybátyjának szóló ajánlással. Bán 2000: 17.

2 A felsorolt személyek nagy részét szerepeltette I. Lipótról írt életrajzában a német születésű kortárs osztrák jezsuita történétíró, Wagner 1719: pars I, lib. IX, 677; ahonnan Bél 1986: 43–44, 54, 67. is átvette. Fallenbüchl 1977: 1193; továbbá Bubic 1891: 578–579., valamint Karl 1938: 446.

3 Varga 2004.

4 Károlyi 1936: 68–69, továbbá az Archivo General de Simancas, Secretaria de Estado II. fond/Negociación de Alemania 3927, 3928. és 3931. csomója. Buda expugnata 1986: 933–934. Ld. még Dumitrescu 1964.

anyai ágon és felesége révén egyaránt rokonságban állt a regnáló spanyol uralkodóval.⁵⁾ Ezért igyekezett megtenni minden tőle telhetőt a spanyol diplomácia annak érdekében, hogy megakadályozza I. Lipót török elleni hadjáratát, hiszen az érdeke azt kívánta, hogy a császár nyugaton lekösse a francia erőket, megakadályozva XIV. Lajost Spanyolország megtámadására vonatkozó tervének megvalósításában. Don Carlos Emanuele Borgomanero bécsi spanyol követ hathatós támogatásával a bécsi udvarban is létrejött egy „spanyol pártnak” nevezett csoportosulás, amelyhez a franciák megszállta országát vesztett emigráns fejedelmek, Lotaringiai Károly hercegen, a császár vején kívül Theodor Althet Heinrich von Strattmann osztrák kancellár, Hermann bádeni örgróf, az Udvari Haditanács elnöke, továbbá maga a császárné, Eleonóra Magdolna pfalz-neuburgi hercegnő, I. Lipót harmadik felesége tartozott. Ők is az oszmánokkal mindenáron fenntartandó béke mellett kardoskodtak, hogy a császár valamennyi keleten felszabaduló katonai erejét a franciák ellen vethesse be.⁶ Ez azért állt érdekében a császárnénak, mert apja, Fülöp Vilmos, Károly választó 1685. május 16-án bekövetkezett halálával maga költözhetett be a heidelbergi fejedelmi palotába. Csakhogy életben volt még az előző fejedelem ágának egy női leszármazottja, Erzsébet Sarolta (Élisabeth-Charlotte), XIV. Lajos öccsének, az orléans-i hercegnek a felesége. A francia király pedig fivére családjának állítólagos jogai védelmében követelte a Rajna bal partján fekvő pfalzi birtokokat.⁷

Reguláris spanyol erők tehát nem érkeztek Buda alá, mégis tudunk ott harcoló katonáikról. Akárcsak itáliaiakról,⁸ angolokról⁹ vagy másokról. Ma már aligha állapítható meg pontosan, hányan harcoltak a hispániaiak közül Budánál 1686-ban. Van, aki négyszázra teszi a számukat,¹⁰ és akad, aki egyedül Katalóniából tud ugyanennyi önkéntesről,¹¹ bár az utóbbi mindenképpen erősen eltúlzott lehet, hiszen a kortárs katalán történeti munka szerzője is csak ötven-hatvan főnyi személyt említ.¹² Abban a tekintetben is eltérnek a vélemények, hogy ők képviselték-e a legnagyobb önkénteserőt az ostromló seregben.¹³

Bárhogy áll is a dolog a számbeli elsőséget illetően, a spanyolországiak részvételének kétségtől nagy aránya az önkéntesek közt mindenképpen

5 Az erre vonatkozó régebbi szakirodalom ismertetését és a kérdés áttekintését ld. Morel-Fatio 1894: VII–XXVII. Újabb rövid ismertetése Bérenger 2004: 160.

6 Károlyi 1936: 29. és Török 1936: 121.

7 Károlyi 1936: 26.

8 Veress 1936: 142; d’Aste 1991; Jászay 1996: 257–262.

9 Ld. James Richards angol mérnök-kari tiszt Buda ostroma idején írt naplóját. Richards 1859: 221–273.

10 Karl 1938: 445.

11 Kelényi 1936a: 87.

12 Feliu de la Peña 1709: 387–388.

13 Fallenbüchl 1977: 1193. szerint igen, ám Veress 1936: 142. főleg az olaszok számát emelte ki, ami azonban aligha tartható, ha igaz a spanyolokra vonatkozó négyszáz fő körüli adat, és ha persze ugyanakkor helytálló Várady 1936: 147. kortársi tudósításokra hivatkozva alapozott becslése.

magyarázatra szorul. Érkeztek persze szép számmal máshonnan is, hiszen a Bécs 1683. évi felmentésével induló török elleni offenzíva hatalmas nemzetközi propaganda kíséretében zajlott.¹⁴ A pápa által 1684-ben összekovácsolt „Szent Liga” a keresztény erőknek a kereszteshadjáratokra emlékeztető összefogására buzdított a „pogány” török ellen.¹⁵ A háborúnak voltak bankárai, politikusai és fanatikus agitátorai az egyháziak köréből: az első maga XI. Ince pápa, a második Francesco Buonvisi bécsi nuncius, a harmadik pedig Marco d’Aviano kapucinus apostoli misszionárius és pápai legátus személyében.¹⁶ A római egyházfő 1685. december elején kihirdetett bullájában teljes bűnbocsánatot ígért mindazoknak, akik vagy maguk sietnek a császár zászlaja alá, vagy pénzt küldenek a szent háború céljára.¹⁷

Ez utóbbi már magában is jelentős aktuális vonzerőt jelenthetett sokak számára, és nem ez volt az egyedüli. Hiszen a hadszíntér, Magyarország varázsa ekkor már hagyományosnak volt tekinthető. A „pogány” elleni folytonos küzdelem kölcsönzött egyéni jelleget az országnak,¹⁸ amely Budával, a középkori székvárossal a Nyugat szemében a kereszténység védőbástyájává magasztosult. A magyarság a 16. század óta egész Európa ügyének szolgálója szerepében tetszeleghetett.¹⁹ A külföldet az itteni eseményekről történeti népénekek és újságlapok tájékoztatták. Ezek gyakran az egyéni fantáziára hatni kívánó fa- és rézmetszetű illusztrációkkal jelentek meg. A két műfaj egymásból fejlődött. Míg a népénekes állást foglalt a történésekkel kapcsolatban, az újságlap vonatkozó írásának szerzője mindenekelőtt azt tekintette céljának, hogy a leírt eseményeket minél több szenzációval dúsítsa.²⁰ Természetes, hogy a földrész nyugati szélein, ahol a magyarországi eseményekről közvetlen friss információval nem rendelkezettek, ott főként bécsi vagy itáliai, esetleg spanyol-németalföldi hírforrásokból merítettek. Az információk futárok vagy posta útján érkeztek, olykor két hónap késéssel. Előfordult azonban, hogy diplomaták révén;²¹ ilyenkor valamivel hamarabb célba értek.²² A Magyarországon állandósuló török jelenlét a szomszédos német területeken *Turcken-puechlein* néven önálló műfajt is életre hívott. A török tárgyú irodalmi művek mellett pedig egyre-másra feltűntek a tudományos jellegű geográfiák, világkrónikák és hungarikák. Ezek segítségével kezdték megismerni Magyarországot. A 16. század végi franciaországi vallás-

14 Mandlmayr-Vocelka 1985.

15 Kelényi 1936a: 95.

16 Kelényi 1936b.

17 Károlyi 1936: 77.

18 Kelényi 1936a: 34.

19 A téma igen gazdag irodalmából ld. például Artner 2004; Jászay 1996: 249–271; Győry 1933; Imre 2012.

20 Kelényi 1936a: 38.

21 Ilyenre példa a bécsi spanyol követ királya számára írt, 1686. október 31-ei beszámolója Szeged 1686. október 22-ei visszavételéről: Barta 1988.

22 Guiu Aguilà 1984: 366.

háborúk befejeződése után divatba jött ott Magyarországra menni s a török ellen harcolni.²³ A császári hadvezetés folyamatosan számottevő létszámú idegen katonaságot állomásoztatott az országban, amit mindenekelőtt az oszmán jelenlét és a bármikor bekövetkezhető további terjeszkedési szándék indokolt. A nálunk megforduló külföldi katonák közt már a 16. századtól kezdve igen sok spanyol zsoldost is alkalmaztak.²⁴ Volt, aki tévesen úgy vélte, hogy ők hozták volna magukkal az Alföld mocsárlázai elleni védőszer gyanánt az ún. spanyol borsot, azaz a paprikát, ami aztán annyira meghonosodott nálunk, hogy utóbb már magyar specialitásnak tekintették.²⁵

Spanyolország azonban nemcsak a dinasztikus kapcsolatok révén Magyarországra került katonáitól szerezhették közvetlen tapasztalatokat a török elleni küzdelemről, hiszen egyszer-egyszer saját uralkodójuk is összemérte erejét a „pogánnyal”, mint például V. Károly (Tunisz: 1535, Algír: 1541). A legjelentősebb diadalt II. Fülöp király féltestvére, Don Juan d’Austria aratta felettük a lepantói tengeri ütközetben, 1571-ben.²⁶ A török elleni harcokból hazatérő zsoldosok, kalandorok, utazók, hadmérnökök sokszor erősen kiszínezett elbeszélései, leírásai vagy ábrázolásai, ha tényszerűségüket illetően nem is voltak feltétlenül hitelesek, de közvetlen tapasztalataik valóságosságával számos apró részletében mégis reális képet tártak a török harcokról a korabeli Európa elé. Tudományos igényű művek és kalandregények egyaránt ötvözői voltak azoknak a vonásoknak is, amelyek lassanként a magyar környezet állandó rekvizitumaivá lettek, s amely környezet a külföld szemében később is alig változik majd. Természetes vonzerőt gyakorolt hát az ország, amelytől a messziről érkezett idegen az otthon hallottak alapján csodálatos dolgok és események élményét remélte.²⁷

Ezt az akkor már hosszú ideje fennálló érdeklődést meghatványozta a 17. század második felének felszabadítóháború-sorozata. Az iránta ébredt nemzetközi rokonszenv – a spanyolokét is beleértve²⁸ – osztatlan volt a közvéleményben. Ami nem csoda, hiszen az egyetemes kereszténység ügyéről volt szó.²⁹ Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az 1663–64. évi háború szentgottárdi ütközetében az oszmánok ellen harcolt az egyébként a Habsburgokkal rivalizáló Franciaország mintegy négyezer katonája is. Ekkortól duzzadt tekin-

23 Kelényi 1936a: 43–44.

24 Korpás 1999 és Uő. 2008: 219–261.

25 Barcsay-Amant 1935: 134. Ez azonban csak feltételezés, ld. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. (Főszerk.): Benkő Loránd, III. köt. Budapest 1976, 93.

26 Magyar nyelvű népszerűsítő összefoglalása Zimányi 1983.

27 Kelényi 1936a: 45–46.

28 Bunes Ibarra 1988: 55.

29 Lepanto és Buda közötti eszmei kapcsolat fejeződik ki a kortárs Vicente Carroz egyik kéziratosa, a valenciai irodalmi akadémia 1686. október 13-ai ülésére készült költeményében is. Ld. Budapesti Történeti Múzeum/Kiscelli Múzeuma, Kvt. sz.: 5027 (fóliószám nélkül). Bemutatását ld. Hanny 2002.

télyesség a török Európából való kiverésével foglalkozó irodalom is.³⁰ A megélenkült érdeklődést táplálták és fokozták az újságok is. A pápaság eszmei irányítását propagálták az *Unio Christiana*ban és politikai megvalósulásában, az ún. Szent Ligában. Az Angliában, Francia- és Németországban, valamint Itáliában megjelent nyomtatványok, a *Relationes historicae*, a *Strassburger* és *Frankfurter Zeitungok*, a *Gazette*-ek, a *Mercure*-ök, a *The Present State of Europe* s a spanyol Deslandes, Manescal és Armendáriz kiadók publikálta *Continuatam Historicák*, *Diariók*, *Distinta Relaciónok* ontották a magyarországi híreket.³¹ Ezek többnyire a Bécsben kiadott hivatalos jelentések adatait ismételték némelykor viszonylag pontosan, máskor viszont meglehetősen csonkán vagy jócskán elferdítve.³² Spanyol földön is napvilágot láttak a zömmel olasz mintára és azokéval azonos forrásból merítő, a felszabadító háború híreit spanyolul ismertető kiadványok. Ezek jellemző példái Antonio Faxardo y Azevedo *Varios romances, escritos a los sucessos de la Liga Sagradája*, Nicolás de Olivier y Fullana *Recopilación historica [...] de Ungariája*, valamint Juan Lardito *Historia del estado presente del Imperio Ottomanója*.³³ Főként városi lakosok olvashatták e közérthető stílusú, kevésbé elemző, inkább leíró-elbeszélő, a keresztény sikereket többnyire eltúlzó, a törökök veszteségeit pedig általában felnagyító, a konfliktusokat a jók és rosszak leegyszerűsítően ábrázolt szembenállásaként feltüntetető nyomtatványokat.³⁴ Nyilván az sem véletlen, hogy Simpliciano Bizozeri olaszul írt magyar története azonnal megjelent Barcelonában spanyolul, amelyet a következő évben újabb kiadás követett ugyanott.³⁵ Bizonyára megvan az oka, hogy éppen a katalán fővárosban leltek nagyszámú olvasóra a hasonló tárgyú, kivétel nélkül spanyolul megjelent³⁶ művek. Mert míg más országokhoz hasonlóan, a Pireneusi-félsziget egyéb részein – Fallenbüchl Zoltán találó megállapítása szerint – „a magyarországi *reconquista*” főképp a vezető társadalmi rétegekben talált visszhangra, addig Katalóniában ugyanez a „népet” is megmozgatta.³⁷ Míg másutt a kaland- vagy dicsőségvágy, esetleg az erkölcsi megtisztulás óhaja – ezek a főként a nemesi mentalitásra jellemző normák – sodorták Magyarországra a pápa és a császár zászlai alá a „pogányság” ellen harcba szállni kívánó önkénte-

30 Köpeczi 1976: 107–116., Kelényi 1936a: 48. és Bóka 2004: 64–72.

31 Kelényi 1936a: 62. A 20. század elején ismert kortárs publikációk jegyzékét közölte Apponyi 1902. Az 1686. évi ostrom kétszázötvenedik évfordulója alkalmából jelent meg Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma, 1683–1718. *A Fővárosi Könyvtár évkönyve* 5 (1935), 1–190. Ld. még Hubay 1948. A korabeli híráramlásra és „hírpiacra”, főleg német vonatkozásban G. Etényi 2003: 31–62.

32 Benda 1942, továbbá G. Etényi 2003: 159–176.

33 Kelényi 1936a: 66.

34 Guiu Aguilà 1984: 367.

35 Bizozeri, Simpliciano D.: *Ungria restaurada, Comprendiosa noticia de los tiempos: del pasado. Baxo el jugo de la tirania othomana, del presente. Baxo el dominio Catholico de Leopoldo II. [!] de Austria*. Barcelona: M. Gelabert 1687, 1688.

36 Guiu Aguilà 1984: 367.

37 Fallenbüchl 1977: 1193.

seket,³⁸ addig a katalán társadalom egészét megmozgatta a török ellen riadót fúvó keresztény propaganda. Azét a területét, „[...] mely a mohamedán-török veszélyt nemcsak könyvekből és röpiratokból, hanem az állandó kalóztámadások eleven tapasztalatából, rabszolgaságba hurcolt honfitársai sorsából ismeri”.³⁹ Alighanem ez a magyarázata a viszonylag nagyarányú spanyolországi önkéntes részvételnek a Buda alatti táborban, továbbá annak, hogy a katalán földön született ilyen tárgyú kortársi munkák a közép-európai oszmánellenes harcokat a kereszties hadjáratokhoz hasonlítják, a kereszténység és az iszlám konfliktusát látva bennük.⁴⁰ Bécs felmentéséről 1683 októberében egyházi és világi méltóságok, városi előjárók részvételével tartott hálaadással és nagy ünnepekkel emlékeztek meg Barcelonában.⁴¹ Fennmaradt egy, a Buda 1686. évi ostroma során hősi halált halt katalánok búcsúztatására írt gyászbeszéd is, amely az ő emlékükre hangzott el 1686-ban.⁴² Az ezt publikáló Rafael Figueró, sok egyéb mellett, közzétett egy hőskölteményt is, amely a spanyolok Buda visszavívása során tanúsított hősiességét emeli ki.⁴³

A kereszténység közös erőfeszítését 1686. szeptember 2-án koronázta siker: Buda felszabadult a 145 éven át tartó oszmán fennhatóság alól. A diadalt megért spanyol önkéntesek zöme bizonyára hazatért. Akadtak azonban olyanok is, akik letelepedési engedélyért folyamodtak Lotaringiai Károly császári fővezérhez. Némely feltételezések szerint ők lennének Újlak, Buda e hajdani elővárosának első telepesei.⁴⁴ Hogy aztán beolvadtak-e az ottani német ajkú lakosságba, netán elköltöztek, vagy a 18. század első évtizedében kitört nagy pestisjárványnak estek áldozatul, az a később elkezdett újlaki anyakönyvezés miatt kevésbé tűnik eldönthetőnek.⁴⁵

A vegyes etnikumú keresztény, így a császári seregben is voltak persze olyan spanyol származású hivatásos katonák, akik nem Buda alatt tüntették ki magukat, hanem a felszabadító háború során esetleg másutt szereztek érdemeket, sorsuk mégis a frissen felszabadult magyar székvárosba vetette

38 Erre vonatkozóan ld. Dupront 1997 és Poumarède 2004.

39 Fallenbüchl 1977: 1193.

40 Molas 1984: 344.

41 Molas 1984: 342.

42 *Sermon funebre, en las exequias reales y militares, que el muy illustre Consistorio del Principado de Cataluña, celebra orden de su Magestad, en su salon de San Iorge. Año 1686. Anticipado el sufragio la piedad, en obsequio de los que tan heroicamente consagraron sus vidas en el glorioso Rendimiento de Buda.* Predicó el doctor Raymundo de Sola y de Segura. Barcelona: R. Figueró 1686.

43 Fallenbüchl 1977: 1193–1194. Ld. még *Epigrammes i sonets per la conquesta de Buda.* (Transcripció): Miravall, Ramon. Tortosa 1980. Galántay 2000 Francisco Fabro Bremundan *Floro histórico de la guerra sagrada contra Turcos.* Madrid: S. de Armendariz 1687 című művét idehaza mindaddig teljesen ismeretlenként tüntette fel, noha Zombori 1988: 237. (11. sz. jegyz.) már említette.

44 Barcsay-Amant 1935: 135–136., Fallenbüchl 1977: 1194. A *Budapest története* 1975: 41–44. viszont csak német alapítókat említ.

45 Fallenbüchl 1977: 1194.

őket. A gyakorta békétlenkedő Magyarországon, némely bécsi elképzelések szerint, a spanyol katonák jelenléte kevésbé lett volna ellenszenves a lakosság számára, mint a németeké.⁴⁶ Nyilván hasonló megfontolásból bízhatták egy időre Toledói György grófra a budai vár parancsnoki tisztét,⁴⁷ akinek a vezetékeve is tanúsítja hispániai eredetét. 1691-ben pedig a baszk származású Arayzaga/Areyçaga János báró volt a helyettes parancsnok ugyanott, miután Székesfehérvár visszafoglalása során kimagasló érdemeket szerzett. Budai megbízatását követően aztán érsekújvári parancsnok lett. Családjával együtt telepedett le Magyarországon.

A különböző nemzetiségű katonákkal velük azonos anyanyelvű egyháziak is érkeztek, akik között szintén akadtak spanyolok, mint pl. Morales Zuñeros Mendoza Károly kapisztránus szerzetes, aki 1707-ben bakonyi apát lett.⁴⁸

Ekként hozott magával a hadsereg közkatonákat, tiszteket, értelmiségieket és egyháziakat Magyarországra a Pireneusi-félszigetről is. Akik visszamentek közülük, hazamentek; a maradók zömmel itt letek új otthonra. S néhány év múlva anyanyelvű honfitársakra is azon emigránsok személyében, akik Habsburg Károlyt 1711-ben, a spanyol örökösödési háború vége felé a Katalóniából való távozásakor követték,⁴⁹ aki aztán – III. Károly néven magyar királyként – sokukat a töröktől visszahódított országrészen telepített le, így Budán is.⁵⁰ A hazájukból az örökösödési háború következtében Spanyolországban is érvényre jutó Bourbon-uralom elől politikai okból osztrák Habsburg-területre menekültek közül számosan vettek részt a törököt Magyarország területéről végleg kiűző, a Temesi Bánság területén zajló 1716–17. évi küzdelmekben. Köztük az egyik legnevezetesebb a katalán származású tábornok, Antoni Desvalls i de Vergós, Poal márkija volt.⁵¹ Öccse, Manuel szintén harcolt nálunk a török ellen, akár csak Thoar, de Brichfeus, de Subíria, Ferrer, Jansà vagy Llerena i de Prats. Valamennyien a Poal márki alá rendelt egység katalán tisztjei voltak.⁵² Az örökösödési háborúban Habsburg Károly mellett legtovább kitartó ibériai országrész ide származott emigránsai régi otthonuknak új földbe ültetési szándékát

46 Fallenbüchl 1977: 1197.

47 Barcsay-Amant 1935: 134.

48 Fallenbüchl 1977: 1195.

49 Alcoberro 2002.

50 Castellví de Montblanch, Francisco: *Narraciones historicas desde el año 1700 hasta el 1725 [...] A Biblioteca de Catalunya*ban (Barcelona), Ms. 421 szám alatt őrzött 20. század eleji kéziratmásolat 1717-ben 395 Budára telepített spanyolt említ (t. VI, fol. 134r). E 18. század első felében keletkezett forrás eredetije az Österreichisches Staatsarchiv/Haus-, Hof- und Staatsarchivban (Bécs) W 13443/1-4. jelzetszámon található, amelynek szövege Josep M. Mundet i Gifré és José M. Alsina Roca közlésében 1997–2002 között négy kötetben megjelent Madridban a Fundació Francís Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo kiadásában. (Mivel még a megjelenését megelőzően a barcelonai másolatát használtam, ezért erre hivatkozok.)

51 Pujal 1988.

52 Pujal 1988: 217.

fejezhették ki azzal, hogy a Becskerek mellé tervezett – de soha fel nem épített – településüknek az Új-Barcelona nevet adták.⁵³ S ha nem sikerült is tartósan gyökeret verniük a Temesi Bánságban, némely híradások szerint Budán még a 19. század elején is tartottak ún. spanyol hetet a török elleni diadal néhai hispán hőseit ünnepeve,⁵⁴ akik vitézségét – valamennyi spanyolét 1936 óta, a katalánokét pedig 1991 óta külön is – egy-egy, a budai vár északi falán elhelyezett emléktábla mindmáig hirdeti.

*

---

53 Alcoberro 2011.

54 Barcsay-Amant 1935: 135.

Függelék

A Biblioteca de Catalunya (Barcelona) Fullets Bonsoms-Gyűjteményének Buda visszafoglalására vonatkozó, 1686-ból származó nyomtatványai⁵⁵

Kat. sz.:	Kvt. sz.:
1568	2249 (2 fólió)
1569	2251 (2 fólió)
1570/1	2248/13168 (2 fólió)
1570/2	2258 (2 fólió, ny.)
1570/3	2491 (2 fólió, ny.)
1570/4	2259 (2 fólió)
1572	2247 (2 fólió)
1573	2253 (2 fólió, ny.)

55 1687-től kezdve jelentősen lanyhult a magyarországi török elleni háborúk iránti hispániai érdeklődés: a Madridi Nemzeti Könyvtár csupán egy ilyen témájú dokumentumot őriz ebből és a következő évből (Bán, 19.), de a Katalóniában 1688-ban napvilágot látott 67 röplap közül is csupán 30 tudósít a magyarországi eseményekről; igaz, hogy az angliai ún. Dicsőséges Forradalomról meg csupán 8. Guiu Aguilà 1984: 368. Ráadásul ezek a magyarokat már egyre kevésbé a kereszténység hős védelmezőiként jelenítik meg, mint inkább a jó ügyért harcoló dicsőséges uralkodójuk ellen lázadó, az „eretnekek” (azaz a protestánsok) jogaiért fegyvert is ragadni képes renitensekként, akik – mint például Thököly Imre – végső soron akár a „pogány” törökkel való cimborálástól sem riadnak vissza.

A korábbi megítélés megváltozásának hátterében az 1686 júliusában, a császár kezdeményezésére és többek között a spanyol király részvételével létrejött franciaellenes augsburgi liga, illetve az ennek nyomán 1689-ben Hollandia, majd Anglia csatlakozásával megalakult ún. Nagy Szövetség állt. Az utóbbi résztvevői sorakoztak fel a XIV. Lajos francia uralkodó által sógornője örökségéért indított pfalzi háborúban (1688–97) a Napkirállyal szemben, akinek egyik serege 1691-ben Barcelonát ostromolta, majd 1684-ben és 1689-ben ismét Katalóniára tört. Tehát az oszmánokkal hagyományosan jó viszonyt ápoló „legkeresztényibb király” katonái indítottak fegyveres támadást a katalán székváros ellen, azé az uralkodóé, aki egyébként a törökök pártfogolta császárelenes magyarországi mozgalmak támogatója is volt. XIV. Lajos agresszív külpolitikája pedig végső soron IV. Mehmed, illetve az őt követő öccse, II. Szulejmán szultán az egyetemes kereszténység rovására megvalósított törekvéseinek esélyét növelte. Mindkét hódító szándékának a Habsburgok – főként az osztrák, de a spanyol ág által is támogatva – vezette koalíciók igyekeztek útját állni. Ez volt tehát az oka, hogy a császár vezette, az „igaz ügyért” harcolókkal szemben fellépők – a franciák és a „rebellis” magyarok – ettől kezdve, ugyanúgy, mint a törökök már korábban is, egyaránt negatív színben tűntek fel a spanyolországi kiadványokban. Guiu Aguilà 1984: 368–370.

Az alábbiakban a Biblioteca de Catalunya (Barcelona) Katalónia 16–19. századi történetével kapcsolatos több mint húszezer kéziratot és nyomtatványt tartalmazó Collecció de Fullets Bonsoms- (azaz Bonsoms-röplap-)gyűjteménye Buda visszafoglalására vonatkozó, 1686-ban keletkezett dokumentumainak nyilvántartási jegyzékét közöljük a *Catálogo de la Collección de Folletos Bonsoms relativos en su mayor parte a historia de Cataluña*, t. I: *Folletos anteriores a 1701*. Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona/Biblioteca de Catalunya 1974 alapján (a „Kat. sz.” a dokumentumok e jegyzékben feltüntetett tételszámára vonatkoznak, a „Kvt. sz.” a könyvtári nyilvántartását. A „ny.” pedig a nyomtatványokra utal.)

1574	2242 (ny.)
1577	2255 (ny.)
1578	2257 (ny.)
1584	4332 (ny.)
1585	359 (ny.)
1588	6049 (ny.)
1590	9463 (ny.)
1591	2261 (ny.)
1595	2250 (ny.)
1598	6016 (ny.)

HIVATKOZOTT FORRÁSKIADVÁNYOK

- Artner Edgár 2004 (kiad.): *'Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája'. A Vatikáni Levéltárnak azok az okiratai, melyek őseinknek a Keletről Európát fenyegető veszedelmek ellen kifejtett erőfeszítéseire vonatkoznak (cca. 1214–1606)*. Budapest–Róma (Collectanea Vaticana Hungariae I/1)
- d'Aste, Michele 1991: *Il Diario dell'assedio e liberazione di Buda del 1686 del barone romano Michele d'Aste*. (A cura di): Piacentini, Ernesto. Roma–Budapest.
- Barta László 1988: Spanyol követjelentés Szeged visszavívásáról. In: *A Móra Ferenc Múzeum évkönyve* [1989], 221–228.
- Bél Mátyás 1986: *Buda visszavívásáról* (Ford. Déri Balázs). Budapest.
- Feliu de la Penya, Narcís 1709: *Anales de Cataluña*, t. III. Barcelona.
- Morel-Fatio, A. 1894 (éd.): *Espagne*, 1: (1649–1700). Paris (Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France depuis les traités de Westphalie jusqu'à la Révolution française XI)
- Richards, James 1859: *Magyar történelmi okmánytár londoni könyv- és levéltárakból, 1521–1717*. (Kiad.): Simonyi Ernő. Pest (Monumenta Hungariae Historica I/5), 221–273.
- Wagner, Franciscus 1719: *Historia Leopoldi Magni Caesaris Augusti*, Pars I. Augustae Vindelicorum.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Alcoberro, Agustí 2002: *L'exili austriacista (1713–1747)*, I–II. Barcelona (Textos i Documents 35–36).
- Alcoberro, Agustí 2011: *La 'Nova barcelona' del Danubi (1735–1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona (Bofarull 15)
- Apponyi Sándor gróf 1902: *Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok*, II. köt. Budapest.
- Barcsay-Amant Zoltán 1935: Spanyol-magyar kapcsolatok és győri vonatkozásaik. *Győri Szemle* 6, 133–138.

- Bán Mónika 2000: A Madridi Nemzeti Könyvtár Kézirattárának magyar vonatkozású anyagai Buda visszavételével kapcsolatban. Forrásismertető tanulmány. In: *Magyarország és a hispán világ*. (Összeáll.): Anderle Ádám. Szeged (MTA – SZTE Hispanisztika Kutatócsoport/Kutatási közlemények II), 11–22.
- Benda Kálmán 1942: *A törökkor német újságirodalma. A XV–XVII. századi német hírlapok magyar vonatkozásainak forráskritikájához*. Budapest (Magyar Történettudományi Intézet)
- Bérenger, Jean 2004: *Léopold Ier (1640–1705) fondateur de la puissance autrichienne*. Paris (Perspectives germaniques)
- Bóka Éva 2004: *Európa és az Oszmán Birodalom a XVI–XVII. században. Az európai egység gondolat politikai eszmetörténetének kezdetei*. Budapest (Varietas Europea)
- Bubics Zsigmond 1891: Kikvettek részt Buda 1686-iki ostromában? *Hadtörténelmi Közlemények* 4, 577–595.
- Buda expugnata 1986: *Buda expugnata 1686. Europa et Hungaria 1683–1718. A török kiűzésének európai levéltári forrásai*. (Szerk.): Bariska István – Haraszti György – Varga J. János, II. köt. Budapest.
- Budapest története 1975: *Budapest története*, III. köt.: *A török kiűzésétől a márciusi forradalomig*. (Szerk.): Kosáry Domokos. Budapest.
- Bunes Ibarra, Miguel Angel 1988: La conquête et la libération de Buda dans les pensées espagnoles. *Acta Academiae Scientiarum Hungaricae* 34/1, 47–56.
- Dumitrescu, Dinu A. 1964: Contribution à une bibliographie de 'Turcica' espagnols (XVIe–XVIIe siècles). *Revue des Études sud-est européennes* 2/1–2, 229–239.
- Dupront, Alphonse 1997: *Le Mythe de croisade*, 1–2. Paris.
- G. Etényi Nóra 2003: *Hadszintér és nyilvánosság. A magyarországi török háború hírei a 17. századi német újságokban*. Budapest.
- Fallenbüchl Zoltán 1977: Spanyolok Magyarországon a 18. században. *Századok* 111/6, 1192–1230.
- Galántay Ervin 2000: Buda ostroma, 1686 – spanyol szemmel. *Budapesti Negyed* 8/3–4, 71–92.
- Guiu Aguilà, Montserrat 1984: La defensa d'Àustria i les guerres d'Hongria a la publicística catalana. *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 4, 363–374.
- Győry János 1933: *A kereszténység védőbástyája. Magyarország képe a XVI. századi francia irodalomban*. Budapest (Minerva Könyvtár)
- Hanny Erzsébet 2002: „Academia Poetica...” Buda visszavívása a spanyol köztudatban. In: Mészáros Kálmán (szerk.): *Írott és tárgyi emlékeink kutatója. Emlékkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára*. Budapest, 125–136.
- Hubay Ilona 1948: *Magyar és magyar vonatkozású röplapok, újságok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban 1480–1718*. Budapest (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai XXVIII)

- Imre Mihály 2012: A török-magyar háborúk témája a 16–17. századi nyugat-európai retorikai irodalomban. In: Imre Mihály: Az isteni és emberi szó párbeszéde. Tanulmányok a 16–18. századi protestantizmus irodalmáról. Sárospatak (Nemzet, egyház, művelődés 7), 15–44.
- Jászay Magda 1996: *A kereszténységvédőbástyája – olaszszemmel. Olasz kortárs írók a XV–XVIII. századi Magyarországról*. Budapest (Italianistica Debreceniensis/Monográfiák 3)
- Karl K. Lajos 1938: Budavára visszafoglalásának visszhangja a spanyol félszigeten. *Városi Szemle* 24/3, 445–448.
- Károlyi Árpád 1936: *Buda és Pest visszavívása 1686-ban*. (Átdolg.): Wellmann Imre. Budapest.
- Kelényi 1936a: Kelényi B. Ottó: A török Buda a keresztény Nyugat közvéleményében. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 5, 34–101.
- Kelényi 1936b: Kelényi B. Ottó: Marco d'Aviano és a barokk államiszтика. *Regnum. Egyháztörténeti évkönyv* 1, 177–214.
- Korpás Zoltán 1999: Egyspanyol zsoldosvezér levelei a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. Adalékok Bernardo de Aldana magyarországi tevékenységéhez (1548–1552). *Fons* 6/1–2, 3–129.
- Korpás Zoltán 2008: *V. Károly és Magyarország (1526–1538)*. Budapest.
- Köpeczi Béla 1976: „Magyarország a kereszténység ellensége.” *A Thököly-felkelés az európai közvéleményben*. Budapest.
- Mandlmayr, Martin C. – Vocelka, Karl 1985: „Christliche Triumphfreude über herrliche Victorien und stattliche Kriegsprogressen.” Die Eroberung Ofens 1686. Fallstudie über Zahl, Verbreitung und Inhalt propagandistischer Medien in der frühen Neuzeit. *Südost-Forschungen* 44, 99–138.
- Molas, Pere 1984: La ripercussione dell'assedio di Vienna a Barcellona. *Römische Historische Mitteilungen* 29, 331–345.
- Poumarède, Géraud 2004: *Pour en finir avec la croisade. Mythes et réalités de la lutte contre les Turcs aux XVIe–XVIIe siècles*. Paris.
- Pujal, Lluís 1988: *Antoni Desvalls i de Vergós marquès del Poal*. Barcelona (La Rella)
- Török, Paul 1936: Les antécédents diplomatique de la reprise de Bude en 1686. *Nouvelle Revue de Hongrie* 55 juillet–décembre, 119–128.
- Varga J. János 2004: Die Beteiligung Kurbayerns und des fränkischen Reichskreises am Großen Türkenkrieg 1683–1699. *Ungarn-Jahrbuch* 27, 321–329.
- Várady Imre 1936: 147. Egy sienai szemtanú naplója Budavár 1686-i ostromáról. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 5, 146–161.
- Veress Endre 1936: Gróf Malvezzi Róbert budai jelentései. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 5, 142–145.
- Zimányi Vera 1983: *Lepanto, 1571*. Budapest.
- Zombori István 1988: Szeged visszafoglalásának visszhangja Spanyolországban (1683–1688). *A Móra Ferenc Múzeum évkönyve*, 231–241.